

I S S N 1 3 9 2 - 7 3 7 X

Archivum Lithuanicum 18

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT CHICAGO
VILNIAUS UNIVERSITETAS
VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

ARCHIVUM *Lithuanicum* 18

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
VILNIUS 2016

Redaktorių kolegija / Editorial Board:

PROF. HABIL. DR. *Giedrius Subačius* (filologija / philology),
(vyriausiasis redaktorius / editor),

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT CHICAGO,
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Birutė Triškaitė* (filologija / philology),
(vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoja / associate editor),

LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

HABIL. DR. *Ona Aleknavičienė* (filologija / philology),
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

PROF. HABIL. DR. *Roma Bončkutė* (filologija / philology),
KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

PROF. DR. *Pietro U. Dini* (kalbotyra / linguistics),
UNIVERSITÀ DI PISA

PROF. HABIL. DR. *Jolanta Gelumbeckaitė* (kalbotyra / linguistics),
JOHANN WOLFGANG GOETHE-UNIVERSITÄT FRANKFURT AM MAIN

DR. *Reda Griškaitė* (istorija / history),
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DOC. DR. *Birutė Kabašinskaitė* (filologija / philology),
VILNIAUS UNIVERSITETAS

PROF. HABIL. DR. *Bronius Maskuliūnas* (filologija / philology),
ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS

DOC. DR. *Jurgis Pakerys* (filologija / philology),
VILNIAUS UNIVERSITETAS

PROF. HABIL. DR. *Rūta Petrauskaitė* (filologija / philology),
VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS, KAUNAS

HABIL. DR. *Christiane Schiller* (kalbotyra / linguistics),
HUMBOLDT-UNIVERSITÄT ZU BERLIN

PROF. DR. *William R. Schmalstieg* (kalbotyra / linguistics),
PENNSYLVANIA STATE UNIVERSITY, UNIVERSITY COLLEGE

HABIL. DR. *Darius Staliūnas* (istorija / history),
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Mindaugas Šinkūnas* (kalbotyra / linguistics),
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Aurelija Tamošiūnaitė* (filologija / philology),
JOHANNES GUTENBERG-UNIVERSITÄT MAINZ

DR. *Jurgita Venckienė* (filologija / philology),
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

Turinys (Contents)

Straipsniai (Articles)

Ona Aleknavičienė

Biblijos frazeologizmai Jokūbo Brodovskio rankraštyje

Litauische Sprichwörter und Rätsel ○ 9

Birutė Triškaitė, Žavinta Sidabraitė

Johannas Jacobas Quandtas tikrai mokėjo lietuviškai ○ 47

Philip Kraut

Jacob Grimm und die litauische Sprache –

II. *Etymologische Forschung im Deutschen Wörterbuch* ○ 89

Giedrius Subačius

Simono Daukanto *Istorijos žemaitiškos* (1828–1834)

rašybos lūžiai: diakritikai, geminatos, digrafai ○ 135

Mindaugas Šinkūnas

Kristus, Krystus, Christus, Chrystus ar *Cristus?*

Vardo rašybos raida XVI–XIX amžiaus raštuose ○ 185

Daiva Sinkevičiūtė

Lietuvių dvikamienių vardų trumpinių kilmės asmenvardžiai

ir jų kamienų užrašymo ypatybės Vilniaus naujųjų miestiečių

ir laiduotojų 1661–1795 metų sąrašė ○ 221

Reda Griškaitė

„Kasdienybės rašymas“ kaip provincijos intelektualų kūrybinės raiškos ženklas

(Šiaurių dvaro savininko Teodoro Narbuto pavyzdys) ○ 255

Tamara Bairašauskaitė

Bajorų žemvaldžių ekonominės ir socialinės minties trajektorijos:

rašytinis Antano Medekšos palikimas ○ 303

Giedrius Subačius, Pēteris Vanags

Žodis *valstybē* – Simono Daukanto pasiskolintas latvizmas ○ 337

Recenzijos (Reviews)

Birutė Kabašinskaitė

Recenzuojama: *Altlitauisches etymologisches Wörterbuch* 1–3, 2015 ○ 375

Aurelija Tamošiūnaitė

Recenzuojama: Gijsbert Rutten, Marijke J. van der Wal, *Letters as Loot. A sociolinguistic approach to seventeenth- and eighteenth-century Dutch*, 2014 ○ 385

Liucija Citavičiūtė

Recenzuojama: Žavinta Sidabraitė (par.),
Kūdikių prietelius. Skaitinių vadovėlis, 2015 ○ 397

Jolanta Gelumbeckaitė

Recenzuojama: Bettina Bock, Maria Kozińska (Hrsg.),
Schleichers Erben. 200 Jahre Forschung zum Baltischen und Slawischen, 2014 ○ 405

Alma Braziūnienė

Recenzuojama: Roma Bončkutė (par.), *Vaclovo Biržiškos ir Petro Joniko susirašinėjimas (1948–1955)*, 2015 ○ 413

Akvilė Grigoravičiūtė

Recenzuojama: Francesco Zamblera, *Jidiš kalbos žodynelis*, 2015 ○ 421

Roma Bončkutė

Recenzuojama: Domas Kaunas, Audronė Matijošienė,
Vilija Gerulaitienė (par.), *Mažosios Lietuvos lietuviai Kanadoje. Išeivio Jurgio Kavolio 1891–1940 metų dokumentinis paveldas*, 2015 ○ 425

Paulius V. Subačius

Recenzuojama: Darius Staliūnas (sud.),
Lietuvos erdvinės sampratos ilgajame XIX šimtmetyje, 2015 ○ 433

Nijolė Strakauskaitė

Recenzuojama: Vasilijus Safronovas, *Nacionalinių erdvių konstravimas daugiakultūriame regione: Prūsijos Lietuvos atvejis*, 2015 ○ 443

Diskusijos, apžvalgos, pastabos (Discussions, Surveys, Notes)

Ernesta Kazakėnaitė

Glaustai apie pirmosios Biblijos latvių kalba vertimo istoriją ○ 451

Ona Aleknavičienė

Gotfrydai Ostermejeriui – 300 metų ○ 469

Daiva Kardelytė-Grinevičienė, Dalia Kiseliūnaitė

Tarptautinė konferencija, skirta Georgo Wenkerio sakinių vertimams į užsienio kalbas ○ 479

Regina Venckutė

In memoriam: Algirdas Sabaliauskas (1929–2016) ○ 483

Akvilė Grigoravičiūtė

Université Paris-Sorbonne – Paris IV

Recenzuojama:

Francesco Zamblera, *Jidiš kalbos žodynėlis*

Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas,

2015, 256 p.

ISBN 978-609-467-132-6 (internetinis),

URL: <https://eltalpykla.vdu.lt/handle/1/141>

Jidiš kalbos ir apskritai žydų kalbų padėtis Lietuvos akademinėse institucijose – apverktina. Vilniaus universiteto Filologijos fakultete reguliariai nedėstoma nei hebrajų (modernioji ar biblinė), nei jidiš kalbos. Tiesa, jau tradicijas turinčius jidiš kalbos vasaros kursus kasmet organizuoja VU Jidiš institutas prie Istorijos fakulteto, tačiau jų dėstytojai atvyksta iš užsienio, o ir didesnė dalis dalyvių – ne lietuviai, nors laikui bėgant dėmesys žydų kultūrai ir žydų kalbų poreikis istorikams, literatūrologams, kultūrologams, apskritai visuomenei Lietuvoje tik didėja.

Šiuolaikinių jidiš kalbos mokymo priemonių, pritaikytų lietuvių auditorijai, iki šiol nebuvo, todėl labai susidomėjau internete aptikusi 2015 metais Vytauto Didžiojo universiteto leidyklos išleistą *Jidiš kalbos žodynėlį*, sudarytą dr. Francesco Zambleros. VDU interneto puslapyje taip pat radau informaciją, kad autorius šiame universitete dėsto įvadą į jidiš kalbą. Galima būtų tikėtis, kad dr. Zamblera išmano savo dėstomą dalyką, kad *Žodynėlis* paremtas jo kaip dėstytojo didaktine patirtimi bei atsižvelgta į lietuvių vartotojų poreikius. Deja, vos pavarčius leidinį, galima pasakyti, kad taip nėra. Labai gaila, kad pirmasis po beveik 80 metų pertraukos pasirodęs jidiš–lietuvių kalbų žodynas yra parengtas itin atmetinai¹. Visų jame esančių

¹ 1940 metais išėjo du jidiš–lietuvių kalbų žodynėliai: *Žydiškai-lietuviškas žodynas* (Mertis, Graifas 1940) bei *Shlisl tsu der litvisher shprakh un yidish-litvisher tashn-ver-*

terbukh. Kišeninis lietuvių kalbos raktas ir žydiškai-lietuviškas žodynas (Jankelovičius, Kačergis 1940).

klaidų ir netikslumų išvardinti neįmanoma ir neprasminga, tad apsiribosiu tik ke-
liomis esminėmis pastabomis.

Visų pirma, labai vargina itin gausios lietuvių kalbos rašybos, žodžių darybos ir
kitokios klaidos. Trumpas pavyzdžių rinkinėlis: *artikėlis, atvėju, galunė, krykščionų,*
sriūba, padalyvis gali naudotis kaip dalyvis, apjaudinti [sujaudinti?], airas, pagonas, susiža-
vėjomas, būtasis dažnis laikas, briukšnelis, sumištinė [sumuštinis], dirbržtinis [dirbtinis]...
Netrūksta ir korektūros klaidų. Suprantu, kad lietuvių kalba nėra autoriaus gimtoji,
tačiau iš universiteto leidyklos būtų galima tikėtis, kad leidžiamos knygos bus bent
minimaliai redaguojamos.

Leidinį sudaro apie 6000 žodžių, sakinių sąrašas, turįs iliustruoti žodžių vartose-
ną, įtrauktų žodžių, perrašytų pagal YIVO lotynizacijos sistemą, rodyklė, lietuvių-
jidiš rodyklė bei gramatikos apžvalga.

Pratarmėje autorius nepaaiškina, kokiais kriterijais remdamasis atrinko žodžius.
Nors mintis supažindinti studentus su Lietuvos vietovardžių žydiškais variantais,
kurie sudaro gerą šimtą leksinių vienetų, pagirtina, tačiau būtų buvę daug logiškiau
šiuos toponimus pateikti atskirai, o ne įtraukti į bendrą abėcėlinį žodžių sąrašą. Be
to, nemažai įtrauktų žodžių yra regionalizmai, turi komišką ar menkinamąją reikš-
mę (autorius šių atspalvių nenurodo) ar šiaip bendrinėje kalboje retoki ir ne itin
naudingi pradedančiajam vartotojui. Keletas pavyzdžių vien iš žodžių, prasidedan-
čių raide *beys*: *beheymeivate, bokherets, bakoyekh, bleketsn*. Ką jidiš – Vidurio ir Rytų
Europos žydų aškenazių kalbos – žodyne veikia Ispanijos žydų desertas *burmuelos*,
išvis nežinia.

Autorius vartoja YIVO standartinę jidiš kalbos rašybos sistemą, bet niekur skai-
tytojui plačiau nepaaiškina, kas tai yra². Dar blogiau, kad Zamblera šios sistemos
kartais apskritai nesilaiko. Retkarčiais hebrajiškos kilmės žodžiai rašomi fonetiškai,
lyg pagal sovietinę jidiš rašybos sistemą, pvz., סייפער-טוירע (*seyfer-toyre* [‘Toros ritinys’],
turėtų būti ספירת-טורה). Žodžiai, prasidedantys raidėmis *shin* ir *sin*, kažkodėl eina pra-
maišiu. Dėl jidiš kalbos rašybos klaidų žodžiai ne kartą atsiranda ne savo vietoje
pagal abėcėlę. Blynus ir barščius dar būtų įmanoma rasti (*bligtse* [turėtų būti *blintse*],
barsht [*borsht*]), bet pranašas Izaijas (*Yeshaye*) dėl netaisyklingos rašybos žodžio pra-
džioje (ישעיהו) vietoje (ישעיה) pasiklydo amžiams...

Blogiausias dalykas žodyne – netikę ar tiesiog klaidingi vertimai. Pirma jų grupė –
tokie, kur skaitytojas dar gali atspėti, koks yra taisyklingas lietuviškas žodžio atitik-

² YIVO – *yidisher visnshaftlekher institut*, Žydų
mokslo institutas, įkurtas 1925 metais Vil-

niuje, nuo 1940-ųjų veikia Niujorke. Skiria
daug dėmesio jidiš kalbotyrai.

muo: *der eybershter* ((*Aukštasis*) *Dievas* ['Aukščiausiasis']), *moser* (*informuotojas; įskundėjas* ['skundikas']). Čia galima priskirti ir biblinių asmenvardžių lietuviškas formas su klaidomis, kaip *Dovidas* [*Dovydas*] ar *Samuėlis* [*Samuelis*].

Antroji grupė – žodžiai, susiję su judaizmo religine tradicija. Reikia pripažinti, kad ši terminija lietuvių kalboje dar nenusistovėjusi ir dažnai nėra lengva rasti tinkamus vertimus³. Deja, autorius dažnai renkasi visiškai šiais laikais nepriimtinius terminus, pavyzdžiui, *peysakh* ['Pesacho šventė'] verčiama kaip (*žydu*) *Velykos*. Kiti paaiškinimai tiesiog visai nesuprantami: kad *bentshn likht* reiškia 'uždegti ir palaiminti šabo žvakes penktadienio vakarą', iš autoriaus pateikiamo vertimo *palaiminti šviesą* skaitytojui susigaudyti neįmanoma.

Trečioji grupė – vienprasmiškai klaidingi ir klaidinantys vertimai: *oysgetseykhnt* (*įžymus* ['nuostabus, puikus']), *orn* (*dėžė; laivas* ['karstas']), *dinst* (*tarnautoja* ['tarnaitė']), *aynsadern* (*archivuoti* [*sic!*] ['sutvarkyti']), *loshn-hore* (*keiksmazodžiai; keikimas* bei *išniekinimas* ['apkalbos']), *milb* (*erkė* ['kandis'])... Vienas iš frazeologizmų *meylekh Sobetskis yorn* 'karaliaus Sobieskio laikais, t. y. labai labai seniai' autoriaus siūlomų lietuviškų atitikmenų yra *tarybini* [*sic!*] *laikai!*.. Dėl šių vertimo klaidų labai sumenkėja ir pateiktos lietuvių–jidiš kalbų rodyklės nauda.

Pagrindinė pastaba trumpai gramatikos apžvalgai – tekstas nelengvai paskaitomas dėl lietuvių kalbos klaidų. Visgi iš jo susidaryti įspūdį apie esminius jidiš kalbos morfologijos ir sintaksės bruožus galima. Panašiai ir su skyriumi „Kalbos pavyzdžiai“, kurį sudaro apie 300 sakinių. Lietuviški jų atitikmenys dažnai nenorminiai (*žinau, kas pas mane darosi*) ar neidiominiai (*Pascha išeina kovo pabaigoje arba balandį*), pasitaiko vertimo klaidų (pvz., *farkoyfn* reiškia 'parduoti', o ne 'pirkti').

Kadangi leidinys elektroninis, būtų ne taip sunku bent jau didžiausias klaidas pataisyti, o iki tol – neklaidinti vartotojų, ieškančių informacijos apie jidiš kalbą lietuviškai, ir žodyno viešai neplatinti internete. Skaitytojams taip pat patarčiau šiuo leidiniu verčiau kol kas nesinaudoti.

Nors apie konkrečias iniciatyvas kol kas, deja, neteko girdėti, bet atrodo, kad jau pribrendo laikas parengti kokybišką įvadą į jidiš kalbą ir kultūrą lietuvių skaitytojui.

Literatūra:

MERTIS A.; L. GRAIFAS, 1940: *Žydiškai-lietuviškas žodynas*, Vilnius, Kaunas: N. Rozentelio sp.

³ Todėl labai sveikintina Valstybinės lietuvių kalbos komisijos iniciatyva šiemet (2016) suburti jidiš ir hebrajų kalbų darbo grupę.

JANKELOVIČIUS I. C.; S. KAČERGIS, 1940: *Shlisl tsu der litvisher shprakh un yidish-litvisher tashn-verterbukh. Kišeninis lietuvių kalbos raktas ir žydiškai-lietuviškas žodynas*, Kaunas: C. Kaganano spaustuvė.

AKVILĖ GRIGORAVIČIŪTĖ
UMR Eur'ORBEM
Université Paris-Sorbonne – Paris IV
9 rue Michelet
75006 Paris, France
el. p.: akvile.grigoraviciute@gmail.com

Gauta 2016 m. rugsėjo 25 d.